

RUPERT

Voor het eerst zag hij een vrouwenlichaam van zo dichtbij. Zijn gezicht bevond zich ergens ter hoogte van haar knie, die ze bevallig had gebogen. Trots torende ze boven hem uit, maar hij durfde niet omhoog te kijken, al droeg ze dan die doek om haar heupen. Die hing laag, zelfs nog onder haar – hoe heette dat – schaambeentje? Zo laag in elk geval dat hij ieder moment zou kunnen afzakken. Maar dat kon natuurlijk niet. Niet echt. Dat wist Rupert heus wel.

De jongens uit zijn klas lachten hun nervositeit weg. ‘Het is precies rectrix Meade!’

Maar ze was veel groter dan Meade, groter zelfs dan hun moeders. En bleker, angstwekkend wit. Meer dan levensecht was ze, een godin. Maar een onvolmaakte godin: de vrouwelijke vormen schitterend vernield. Hij deed een stap terug, probeerde niet naar haar onderlichaam te kijken en richtte zijn blik op haar geamputeerde armen. Precies ter hoogte van de rechterschouder ging haar schouder over in een keurig afgehecht stompje. Hij merkte dat hij beurtelings naar de volmaakte borst en de verminkte arm kon kijken, maar niet naar allebei tegelijk, alsof de schoonheid de verwoesting niet verdroeg, en vice versa.

‘Wat vind je ervan?’

Meester Turner kwam naast hem staan. Kon hij hem maar uitleggen wat hij net had gedacht. Zo vereerd was hij dat hij mee mocht met de studiereis Culturele Vorming. Naar het Louvre! In Parijs! Tien jongens van veertien, speciaal geselecteerd om hun 'kunstzinnige potentie en sensitiviteit', al kon je daar bij Jake en Samuel natuurlijk wel vraagtekens bij zetten. Hij had de woorden onderstreept. Maar moeder vond het beter om de brief weg te gooien, en natuurlijk wilde hij vader ook niet boos maken. Daarmee leek het avontuur alweer ten einde, tot ze blijkbaar had besloten dat hij toch zou gaan. Vader had er verder niets over gezegd.

'Wat is ze wit.' Hij kende het beeld van de afbeelding in zijn schoolboek over kunst uit de Griekse oudheid, maar van zo dichtbij had het mollige marmer een haast fysieke uitwerking op hem, een hol en onrustig gevoel in zijn buik dat het midden hield tussen honger en zenuwen. Hij hoopte dat Turner zijn ongemak niet zou opmerken.

Die keek niet opzij. 'Het kleurpigment is in de loop der eeuwen vergaan. Toen ze net was gemaakt, in, zeg, 100 voor Christus, had ze net zo'n gezonde kleur als jij. Ze droeg trouwens ook sieraden; armbanden, oorbellen en een hoofdband. Die hebben ze van haar gestolen. Kijk, je ziet alleen de gaten nog. Een soort littekens eigenlijk.' Turner pauzeerde even en hield zijn hoofd schuin. 'Doordat haar kleur verdwenen is, is het vakmanschap van de beeldhouwer trouwens veel beter te zien. Kijk dan, je kunt elk spiertje onderscheiden, ieder bot, haast elke huidplooi.'

'Ik vind het mooi.'

Nu keek Turner hem even aan. 'En de armen, wat vind je daarvan?'

Rupert keek naar het stompje en voelde weer die lauwe flauwte in zijn onderbuik. Links ontbrak de arm vanaf de schouder zelfs helemaal. Hij vond het griezelig, maar wilde niet dat Turner hem kinderachtig vond. Hij zocht naar iets verstandigs om te zeggen.

‘Ik had graag gezien wat ze ermee deed. Wat ze vasthad. Hoe kunnen we weten wat de maker precies met dit beeld wilde zeggen, als er niets is overgebleven van de symbolen waarmee hij haar heeft uitgerust? We weten eigenlijk niet eens zeker of het Aphrodite is, of zeegodin Amphitrite.’ Dat laatste had hij ergens gelezen. ‘Toch?’

Turner leek gemuseerd. ‘Is het belangrijk om precies te weten wat de beeldhouwer heeft bedoeld? Mijn vak is kunst, geen geschiedenis of archeologie.’

Rupert voelde zich dom, maar Turner knipoogde. ‘Mij lijkt zulke volledigheid persoonlijk nogal saai. Ze is al zo perfect. Kijk dan, dat onaards symmetrische gezicht. Knap hoor, al die levensechte lijnen, die volmaakte verhoudingen; ze is het schoolvoorbeeld van beeldhouwkunst. Maar wat geeft dit beeld zijn zeggingskracht, zijn mysterie, zijn magie?’

Hij wist wat Turner wilde horen. Hij wist alleen niet of hij het ermee eens was.

‘Dat wat ontbreekt?’

‘Haar imperfectie, ja. Zou zonder die gebreken haar bovenaardse schoonheid überhaupt zo zichtbaar zijn?’

Hij wist het niet. Maar hij dacht het wel.

’s Nachts, in het stapelbed boven de snurkende Samuel duurde het lang voordat hij in slaap kwam. In korte, onrustige flarden van dromen streelde zijn hand de marmere huid. Dapper gleed hij met zijn vingers over het glad-

de steen, vanaf de vastberaden buik, zacht, maar toch gespierd, voorzichtig tussen de pronte borsten door, tot aan de rafels van haar afgerukte armen.

*

Gas. Er was gas geweest. Rupert probeerde het zich te herinneren terwijl hij naar de chirurg keek. Die tilde zijn been op met een zwaai en plantte zijn laars in de oksel van zijn patiënt. Hij wankelde en verplaatste zijn voet een paar keer, op zoek naar evenwicht, terwijl hij op de blote borstkas van de patiënt steunde. Alsof hij op het punt stond een komisch acrobatenummer uit te voeren, draaide hij zich half om en lachte naar zijn publiek. Rupert knikte afwezig terug. Zijn wang was dik en zijn neus deed pijn. Hij moest zijn gevallen, of ergens tegenaan zijn gelopen in de chaos.

De man op de tafel zag wit, haast net zo wit als het laken waar hij op lag. Net boven zijn elleboog ging het wit over in een weeïg mosterdgroen. Napelsgeel gemengd met azuriet, dat was het groen van Rembrandt. Maar dit groen had de kleur van bedorven kalfslever. De uiteinden van de vingers en de nagels zagen al zwart.

Wat deed hij hier? Deze artsen lachten om blauwe ogen en bloedneuzen. Wie min of meer kon staan en al zijn ledematen nog had, had niets te zoeken in zo'n veldhospitaal. De chirurg zette de tanden van de zaag halverwege de bovenarm, daar waar de huid nog wit was. Het was een verrassend primitief werktuig; een zaag als alle andere. Je verwachtte eigenlijk iets geavanceerder dan dit roestig stuk

gereedschap. Toen de man begon te zagen keerde hij zijn gezicht af. Hij hoorde het metaal door het vlees ploegen, alsof iemand in de keuken een haas of kalkoen onder handen nam. Alleen had de chirurg meer moeite met het bot.

‘Het valt mee; ’t is zijn linker.’ Ongemerkt was een verpleger hem genaderd, zijn schort zwart van het bloed. ‘Peters.’ De man stak zijn hand uit, maar Rupert kon niet beslissen wat hij ermee moest. Hij keek ernaar, tot Peters zijn hand terugtrok en onaangedaan aan zijn schort krabde. ‘Stoeipartijtje gehad?’

‘Ik zal jullie niet van jullie werk houden.’ Hij probeerde om op te staan, maar voelde zich opeens duizelig.

‘Is er iemand die we van uw situatie op de hoogte moeten stellen? Heeft u een adres?’

De man keek naar zijn collega terwijl hij tegen Rupert praatte. Was het de bedoeling dat hij antwoord gaf? Hij streek over zijn arm. Situatie? Zijn hand was gelig en trilde een beetje. Hij zag eruit alsof hij van een ander was.

‘Wat doe ik hier?’ Zijn lippen vormden de woorden wel, maar het geluid bleef in zijn keel achter.

‘Hij heeft geluk,’ hield Peters vol. ‘De laatste weken halen we ze er meestal allebei af. Die shrapnel is bijzonder grondig, en het gangreen ligt altijd op de loer. Ruikt u het? Als je van buiten hier de tent in komt slaat het in je gezicht. Maar het went hoor. Daar in de hoek,’ hij knikte met zijn hoofd, ‘liggen soms hele stapels. Benen trouwens ook.’

Hij wilde niet kijken. De hoek was leeg. Spatloos schoon geschrobd. De geur van desinfecteringsmiddel verdrong die van bedorven vlees.

‘Hé Peters, hou je in met je sadistische praat,’ riep de chirurg. Met een natte smak belandde de arm in de hoek.

‘Operatie geslaagd, patiënt overleden. Iemand een sigaret?’ Hij stapte over een berg bloederige kleren en voegde zich bij zijn collega. ‘Ik ruim hem zo wel op.’ Zijn armen waren rood tot aan zijn ellebogen. ‘En wat hebben we hier? Knie? Long? Rug? Ik zie niks.’ Ze keken met z’n tweeën op hem neer.

Rupert inspecteerde zijn handen. Onder zijn nagels zat een onmiskenbaar randje zwart. Het verwoede boenen van zijn handen, dagelijks drie keer, was uiteindelijk toch voor niks. De ruimte draaide. Ongepaste blikken. Besmuikt gemompel. Ze namen hem uitgebreid op. Toen Peters naar zijn arm keek, probeerde hij hem achter zijn rug te verbergen.

‘Ga hier maar zitten,’ beval de chirurg terwijl hij hem overeind hielp. Zwijgend volgde hij de instructie en nam plaats op een stukje schoon laken. Zijn benen bungelden boven de grond, een klein jongetje in het kantoor van de rector. De chirurg keerde hem de rug toe en voerde fluisterend overleg met Peters.

‘Idioten,’ ving hij op. ‘Een vergissing.’

Ging dit over hem? Onmogelijk. Waarom deed zijn hoofd zo’n pijn?

‘Niks rug, rúm,’ hoonde Peters, ‘véél rum. Kon-ie niet tegen, blijkbaar. Verder lijkt er weinig aan de hand. Een paar blauwe plekken en de gebruikelijke aanstelleritis.’

Hij dronk nauwelijks, en was in alle opzichten een evenwichtig en gematigd mens.

‘Hoofdpijn, zei-ie.’ De chirurg legde een plakkerig handje op zijn voorhoofd.

‘Ja, en ik heb pijn aan me reet. Hem mankeert niks.’

Peters pakte zijn arm beet en voelde eraan. Het leek of

het ding zelfstandig aan zijn greep probeerde te ontsnappen. Met een ruk trok hij hem terug, maar stillhouden lukte niet. Verbaasd keek hij ernaar.

‘Godschristus,’ zuchtte Peters, ‘wéér zo een. Wat moeten wij daar verdomme mee? Waarom sturen ze die naar ons? Ik heb hier geen tijd voor.’

‘We hebben nu wel even, nietwaar? Die knie daar kan wachten.’ De arts keerde zich met een lachje naar hem toe. ‘Hoe maakt u het, luitenant Atkins? U bent niet gewond?’ De man voelde even aan zijn gezicht, alsof hij bij een fruitkraam appels inspecteerde. ‘Lichte zwelling van de kaak. Bloeduitstorting, niks ernstigs.’ Hij keek hem onderzoekend aan en knikte. ‘Die markante neus van u is niet gebroken.’ Geroutineerd luisterde hij aan zijn borst met een stethoscoop, een koude schijf ter hoogte van zijn hart. ‘Peters, noteer je? Versnelde hartslag, ademhaling onregelmatig.’

Peters gromde.

‘Hoe is het eigenlijk met die buik van vanmorgen?’

‘Ligt al in de tuin.’

De stethoscoop werd verwisseld voor een klein hamertje, waarmee de arts net onder zijn knieën klopte. Griezelig, zoals zijn been opeens een eigen wil bleek te hebben. Ledematen die niet luisterden. Zijn arm leek zich intussen los te willen schudden van zijn schouder.

‘Reflexen verder in orde. Ik moet weer even door met dat hoofd daar.’

‘Die heeft nog wel even.’

‘Is-ie al onder zeil?’

‘Zo goed als.’

Rupert keek van de arts naar de verpleger en terug, maar

kon niets verzinnen om te vragen. Peters fluisterde iets onverstaanbaars.

‘Prima,’ reageerde de chirurg laconiek. ‘Als de grote bazen dat willen. En nu klaar, ik ben roken. Haal jij dat bed daar vast af? Leg die knie daar maar neer. En vergeet niet te dweilen.’

Rupert lachte en hield snel weer zijn mond. Zo min mogelijk opvallen, dat was al drie jaar zijn adagium. Als hij niet uitkeek wekte alleen zijn aanwezigheid al woede op. Dus oefende hij in onzichtbaarheid. Kleurloos en gemiddeld zijn, dan viel het vol te houden. Zelfs zijn mannen hadden hem waarschijnlijk nooit echt opgemerkt, hoewel hij toch de bevelen gaf. Nu was hij kennelijk opeens een curiosum, een studieobject.

De chirurg overlegde met Peters.

‘Nee,’ riep die meteen, ‘ik vertik het. Wij hebben hier wel wat beters te doen.’

Hij kon hun blikken niet goed peilen.

‘Niet gewond is gezond, zo zie ik het. Laat die praters dit maar oplossen, die weten het toch allemaal zo goed?’

Er stond iets met hem te gebeuren, iets speciaals. Het was een verrassing. Zijn arm danste.

‘Al goed,’ besloot de chirurg, en hij grijnsde naar hem. Hij had kleine witte tandjes. ‘We sturen hem naar Williams en zijn vliegende circus.’

HARVEY

Vier ivoren vingers staken uit de borstwering. Harvey Cole keek naar de bevroren mouw die op schouderhoogte uit de massieve modder oprees. De hand, of wat ervan over was, leek zich uit te strekken om hem aan te raken. Loodgrijs gemarmerd was de huid, hetzelfde levenloze grijs als de modder, hun jassen, de wereld.

‘Hé Cole, ik zie dat je Archie al hebt ontmoet!’ Garrett draaide zich naar hem om. ‘Hij bleek zich in de modder voor onze wal te hebben verstoppt. Kwamen we natuurlijk pas achter toen we klaar waren met knutselen. Maar als we hem nu bevrijden flikkert de hele teringbende in elkaar, dus laten we hem gezellig zitten.’

Garrett was er een van de eerste lichter: een taaie, ervaren ijzervreter. Harvey peuterde voorzichtig aan de grijze stof van de mouw. Het kraakte.

‘Geen idee of het er een van ons is of een van hun, dat kun je na afloop nooit zo goed meer zien.’ Zonder aarzelen schudde Garrett theatraal de bevroren hand, grijnsde breed en banjerde door. ‘Vergeet hem niet te groeten. Hij brengt geluk, man.’

Harvey staarde naar de hand, die nu weer in de lucht greep, voor altijd reikend, voor altijd vergeefs. Hij tilde zijn hand op ter hoogte van de arm, net boven de marmeren vin-

gers, maar raakte alleen lucht. Hij schraapte zijn keel. 'Geef me de vijf, Archie.' Garrett keek om. Nadrukkelijk veegde hij zijn hand af aan zijn broek en trok een vies gezicht.

'Nee, man, vier!' bulderde Garrett, een vrolijke reus, en stak zijn duim in de lucht. 'Archie zegt aangenaam.'

Harvey probeerde naar hem te lachen. Hij was nog nauwelijks gekomen van de oversteek, zijn eerste keer op een boot; de grond golfde onder zijn zolen. Toen het basis-kamp, waar alles nieuw was en tegelijk gehoorzaamde aan eeuwenoude regels. En nu dan deze reservelinie, geen idee wat hij hier geacht werd te doen. Scheren, om de een of andere reden was dat belangrijk. Geweer en knopen poetsen, continu. Corvee. Gaten graven, tientallen van die krenge. Geen fouten maken. Niet in de weg lopen.

De andere nieuwkomers, op de boot nog net zo nerveus als hij, leken direct op te lossen in hun pelotons, alsof ze niet anders wisten. Ze bewogen soepel met hun zware laarzen door de modder. Een uur na aankomst kon hij collega-groentjes nauwelijks van oude rotten onderscheiden. In het voorbijgaan stak een vent zijn hand op, en pas van dichtbij herkende Harvey de jongen met wie hij in de trein had gezeten. De zoon van een postbode, net achttien, een kind nog. Nu waren zijn gladde wangen bedekt met een grauwe waas. Hij had zijn handen diep in de zakken gestoken en spuugde verveeld op de grond.

Maar Harveys voeten hadden nog geen grip op het vreemde oppervlak. Een maanlandschap was het, een gigantisch konijnenhol van gangen en gaten, met kuilen als schuilplaats en gammele houten bouwsels die dienstdeden als latrine. Je herkende ze van kilometers afstand, de varkens thuis waren er niets bij. Tientallen mannen kri-

oelden er in de modder, ze rookten of kaartten en gunden hem geen blik waardig. Ondertussen moest je goed kijken waar je liep, want niemand zat te wachten op een stomme glijpartij. Toen hij even niet oplette, botste hij tegen twee laarzen die uit de verdedigingswal staken; in een slijmerig gat in de wal lag een vent te maffen. Er klonk een door de modder gedempte vloek; hij mompelde onverstaanbaar excuses.

Garett ging hem voor naar een glanzend voetbalveldje, vlak achter hun modderfort. Door intensief gebruik bleef de ijzige blubber begaanbaar. Min of meer, want bij een onhandige stap belandde hij tot zijn knie in de troebele ijsdrab. De kou beet direct door het taaie kaki, vrat in zijn huid, verkilde hem tot het bot. Garett trok hem omhoog.

‘Je went eraan.’

‘Tering.’ Hij grijnsde moeizaam. ‘Thanks.’

Bomen hieven hun stompe takken naar de hemel, dauw bedekte de taaie plukjes gras die hier en daar nog over waren. Een zonnestraal liet ze even oplichten. Grillige, gemankeerde ijskristallen. Harvey kneep zijn ogen dicht en de glinstering was verdwenen.

Ze glibberden meer dan ze liepen. Zijn uniform zat hem in de weg en de modder zoog aan zijn laarzen. Scherpe voren bevroren aarde sneden vervaarlijk in de zool. Een sprintje was uitgesloten. Vloekend bewoog hij zich over hun speelveld. Maar zijn neus en wangen tintelden. En Garett stond daar aan de overkant wel heel uitnodigend te lachen.

Of hij kon voetballen, had Garett gevraagd. Harvey legde net zijn ransel op een brits en knikte – dit was tenminste een vraag waar hij het antwoord op wist. Een magere, hoog-

blonde jongen liet zich van een ander bed zakken, ‘Garett, ik doe mee.’ Een gedrongen man met warrig donker haar en dito wenkbrauwen en snor dook op uit het donker, ‘Ja, ik ook.’ ‘Dit twijgje hier is Emmet,’ zei Garett, ‘die laten we altijd binnen als het buiten te hard waait. Nichols heet ook wel De Slager, maar vooral vanwege zijn kookkunsten. En hoe moeten we jou noemen, knul?’ Gretig schudde hij de grote hand, kinderknui in kolenschop. ‘Heb je het warm of ben je verlegen?’ Weer die bulderende lach. ‘Kom, waar wacht je op, jochie? We gaan!’

Twee schitterende doelpunten later betwijfelde hij of keeper Garett hem nog wel zo mocht. En Nichols’ donkere blik werd in de verte ook steeds dreigender. Maar voor Emmet was hij nu een onbetwiste held. 2-2, en hij had de smaak te pakken. Maar Garett wees zorgelijk naar de lucht. ‘Het wordt zo donker.’

Slechte verliezer. Ze hoorden een zwaar, monotoon dreunen in de verte. ‘Sudden death.’ Wat zei hij? Garett lachte. ‘Door tot een sudden death? Ik krijg alweer zin in ons viergangenmenu.’ Hoongelach. Harde aardappelen, koude bonen, een beetje bevroren soep, hooguit. Verderop klonk weer een dreun. Het leek dichterbij nu, het moment waarop het vee thuis onrustig werd bij onweer.

Hij keek naar de bal. Dat leuke, leren ding, een onvolmaakte ellips. Hij schatte, rekende, en deed een paar moeizame stappen terug. Een korte, glibberende aanloop; zijn verkleumde linkerbeen droeg al het gewicht. Hij spande de spieren van zijn rechter aan, zijn been kwam in opstand tegen de zwaartekracht. Hard haalde hij uit, de zijkant van zijn voet landde op het leer. Een zachte plof, maar dat was

schijn, want hij lanceerde de bal. Het slappe ding verliet zijn voet als een mortiergranaat, en maakte een zelfverzekerde boog boven hun modderige speelveld. Garrett deed een moedige poging maar gleed jammerlijk onderuit in de blubber, en de bal, zijn bal landde voor de derde keer op rij feilloos in de goal – een paar zandzakken links en een rol prikkeldraad rechts.

‘Goal!’ Emmet juichte. ‘Hij flikt het hem weer!’

Nichols vloekte. ‘Godverdomme, man, extra rum voor jou vanavond.’

Garrett krabbelde overeind en gleed zijn kant op, om hem een koude, besmeurde hand te schudden.

*

Traag stommelden ze terug door de loopgraaf, het donker was resoluut. 'Archie.' Een kort knikje naar de knekelman, voor grappen was het nu te koud. Harvey deed een stap opzij toen hij hem passeerde. Het chagrijn sloeg snel in. Terug wilden ze, naar hun beschutte kot, waar de rum hun maag zou verwarmen. Maar Emmet, nu met zwoegende rug op het smalle pad vóór hem, had net nog luid voor hem gejuicht. Toonloos gaf hij instructies, die de stuntelende nieuwkomer door de gitzwarte loopgraaf loodsten: plank, gat, bukken, grote stap, pas op. Links. Lijk. Te laat. Zijn laarzen glibberden over een onnatuurlijke verhoging. Er kraakte iets, en zijn voet zakte een beetje weg. Het stonk. Dode nummer twee. Gelukkig zag hij niks.

'Hé, uitslover, pak aan!' Nichols stootte hem met zijn schouder hard aan. Uitslover? Hij? Hij wankelde, lachte en nam de veldfles van hem over. Het stalen mondstuk stootte tegen zijn tanden. Na de metalige smaak meteen die scherpe geur van stro, als in de hoeken van de hooizolder. Het spul prikte flink. Via zijn slokdarm gleed de warmte zijn maag in en maakte zijn ingewanden zacht. Van dichtbij was die Nichols eigenlijk helemaal niet zo bedreigend. Zijn ogen glansden en er zat een beetje rijp op zijn snor. Hij was bovendien bijzonder vrijgevig met zijn clandestiene rum-

voorraad. Niemand begreep hoe hij eraan kwam, maar ze maakten er dankbaar gebruik van.

Het geïmproviseerde houtvuurtje in hun dug-out verdroef nauwelijks de vrieskou. Ze zaten rond het vuur op kistjes, sommigen op hun ransel, anderen wat meer naar achter op hun harde brits. Iemand lag op zijn bed met handschoenen aan een gescheurde krant te lezen, een ander zat in een hoek te broeden op een brief, maar de meesten verdrongen zich bij het vuur, en aasden luidruchtig op de rum. Harvey gaf de fles door aan Emmet, maar Garrett, die verder weg zat, stak zijn lange arm uit en greep hem voor zijn beurt. ‘Verliezers gaan voor.’ Emmet pakte een vieze laars van de grond en mikte. Garrett dook weg, de laars vloog over zijn hoofd en belandde tegen een brits in de hoek. De ratten stoven uiteen. Zulke grote had je zelfs op de boerderij niet.

‘Kijk maar niet zo verlekkerd,’ gromde Nichols. ‘Ze zijn niet te vreten.’

Nichols leek hem het type dat dat had geprobeerd. De Slager.

‘En je wordt er ziek van ook. Ze vreten van de lijken, wist je dat? Hoe dikker de ratten, des te slechter gaat het met ons.’

‘Laatst begon zo’n schatje ongevraagd aan mijn teen. Ze wachten niet eens meer netjes tot je dood bent.’

‘Nou,’ antwoordde Garrett, terwijl hij de fles teruggaf aan Emmet, ‘ik ga er zo eentje grijpen. Ik kom om, man, waar blijven die eikels?’

Ze zaten weliswaar niet helemaal vooraan, legde Emmet uit, maar hun reservelinie was voor de bevoorradingsploeg toch lastig te bereiken. Karren liepen vast in de modder,

het donker belemmerde de oriëntatie, ‘en,’ imiteerde Emmet de generaal op inspectie, ‘de bewegwijzering laat ernstig te wensen over.’ Vervolgens moesten ze loten om wie de lekkernijen zou ophalen, want er was altijd het gevaar van verdwaalde kogels of een afgezwaaide granaat. ‘Eergister is er nog een van ons gegrepen. Duikt uren later zijn maat op, moederziel alleen, trillend als een meisje, met zijn pannen half leeg, en onze klotesoep bevroren.’

‘Bevroren is beter dan bedorven,’ knipoogde Garrett. ‘Vooraan, daar is het pas feest. Daar is soms hele dagen niks. Alleen ons geliefde biscuit, zo taai en droog als mijn oma. Je kan nog beter zand vreten.’

De metalige smaak bleef plakken aan zijn huid. ‘Wanneer gaan wij eigenlijk naar voren?’

‘Zie ik eruit als een waarzegger?’

‘Moet je aan de luitenant vragen.’ Harvey had luitenant Dickins alleen nog van veraf gezien. Een lange man die zichzelf kleiner probeerde te maken in een poging de sympathie van zijn ondergeschikten te winnen. Hij had met zijn oppasser een eigen slaapkamer, ergens waar ze muren hadden, scheen het, en houtkachels. Ze dronken er wijn en vreten fazant, zei Garrett.

‘Dickins heb je geen reet aan. Meestal weet hij ook niks. En als-ie het wel weet, houdt-ie zijn muil in alle talen. Maar het is geen hogere wiskunde hoor. Het zesde zit er nu vier dagen. Het schijnt dat het muurvast zit, elke dag een paar meter winst, die ze de dag erna beleefd weer teruggeven; het zijn taaie rakkers, onze overburen. Als het daar zo een-tonig blijft en de bazen zijn in een goeie bui, dan lossen ze die sukkels over een dag of twee, drie weer af. En dan mogen wij.’ Garrett leek volmaakt tevreden met dat voor-

uitzicht. 'Of het zesde moet ernstig worden uitgekleet, dan zijn we nog eerder aan de beurt.'

Britse soldaten waren dus echt zo taai als ze zeiden. Als ze werden geraakt, sneuvelde de Britten trots en eervol, stond in de krant. Terwijl de Duitsers jankten en schreeuwden. Net als de Fransen trouwens, als hij zijn vrienden hier mocht geloven. Dichters waren dat, allemaal. Acteurs, aanstellers. Hij zou ze laten zien hoe je Duitsers omlegde, een voor een, zo tak-tak-tak. Bij de training was hij een van de betere schutters. Emmet zou weer voor hem juichen. En Garrett. Zelfs Nichols, misschien. Die laatste hield de fles weer voor zijn neus, zonder hem aan te kijken. Hij nam een flinke teug.

Gejoel voor in hun hol, een paar jongens stormden naar de uitgang, waar twee onherkenbaar groezelige figuren verschenen; het uniform stijf bevroren, ijs in hun baard, de benen twee zware zuilen van modder. Over hun schouder hadden ze een zak brood, tussen hen in een zware stalen pan. Garrett stormde ze bijna omver. 'Kom op, klojo's, deze kant op! Tering, jullie namen de tijd.' Een van de twee had hij zijn zak met brood al ontfutseld. Nu stond hij met nog een paar mannen te trekken aan de pan. Van deze afstand rook het naar niks, maar zijn maag rommelde luid. Garrett sjouwde de pan naar het vuur. 'Bek dicht, en zitten nu,' snauwde hij tegen zijn bedremmelde collega's. Ze hadden zichtbaar op een warmer onthaal gehoopt. 'Wij gaan schaften. Eindelijk.'

Een homp brood landde in zijn schoot. Zijn maag gromde en hij zette zijn tanden erin, maar het was koud en hard als steen. 'Cole, hier.' Nichols knipte een roestig zakmes open en hij reikte hem de broodkei aan. Bedreven wurm-

de Nichols het mes erin, en slaagde erin het rotsblok tot behapbare brokjes te ontleden. Hij deelde ze rond. ‘Niet kauwen. Gewoon wegspoelen met rum. Het is vulling.’ Het was de langste woordenreeks die Nichols tot dusver had uitgesproken.

‘O nee, niet voor mij! Rot op met dat ding.’ Emmet lachte. ‘Je wilt niet weten waar dat mes allemaal geweest is.’

Nichols mompelde iets en schoot een stuk beschimmeld brood naar een grote rat die scharrelend dichterbij kwam. Raak. Het beest ging om, krabbelde overeind en ging er luid piepend vandoor. Gedonder in de verte. Een zware dreun, de pan trilde. Allemaal keken ze naar het zeildoek voor de uitgang. Vooraan zat je midden in dat kabaal. Dan klonk het donderen boven je hoofd. Harvey dook in elkaar bij de volgende dreun, terwijl de rest onverstoorbaar doorat. Zijn broer had wel eens over het lawaai geschreven, maar pa hield de meeste van zijn brieven achter. Moeizaam slikte hij een kiezel brood weg. Oorlog was een mannenzaak, zei pa.

Hij stond op en trok de fles uit de handen van Garrett, die hem net aan zijn lippen had gezet. ‘Hier, opa!’

Garrett proestte zijn rum uit. ‘Zo, jij leert snel!’ De mannen lachten. Hij nam een flinke slok. Nichols gaf een por tegen zijn kuit waardoor hij zich bijna verslikte. Hij had de gore, drabbige soep te snel naar binnen gelepeld, maar de rum spoelde de vieze smaak weg en kalmeerde zijn maag. Het gerommel in de verte werd zwakker. Hij dronk door. Zijn hoofd kreeg al die zorgeloze lichtheid, terwijl zijn ledematen zwaarder werden.

‘Hier, Cole, ik!’ Overall roepende jongens en reikende handen. ‘Kom op, deze kant op, Cole. Hé Cole, klojo!’